

Joan Rovira i Merino

PAISATGES A M B FIGURA

12. L'arquitectura del fred

El pou de glaç de can Romeu dels Borrulls

Climatològicament, a les nostres contrades penedesenques pot glaçar uns 15 dies a l'any. Aquesta mitjana actual tan baixa contrasta amb els forts freds que s'han patit en altres èpoques. Relativament fa pocs anys, encara moltes persones grans recorden les intenses glaçades de la Candelera, en el febrer de 1956. Més enrere, al segle XIX, al desembre del 1859, el *Diari de Vilanova* informa que el riu Foix, a l'alçada de can Cucurella, va quedar totalment glaçat. Tanmateix, trobem cròniques d'altres importants ones de fred –referenciades en el segle XVI a Catalunya– com la que ens parla que a finals del desembre de 1572, el riu Ebre en el seu pas per la ciutat de Tortosa va quedar completament gelat, tant que la gruixuda capa de glaç permetia travessar-lo en carro.

El fred intens i continu, a les nostres latituds, quasi sempre provoca alguna que altra malifeta en l'agricultura; encara que antigament, abans d'aparèixer els processos industrials, a aquestes fredors se li treia la seva part beneficiosa ja que s'aprofitaven per a l'obtenció de glaç per al consum posterior en les èpoques caloroses de l'anyada.

La neu i el gel naturals ja s'utilitzaven en les civilitzacions de l'Orient Mitjà per a refresc, per a conservació d'aliments i per a usos terapèutics, en el segon mil·lenni aC. Els grecs i romans també varen saber apreciar les qualitats d'aquest article. En canvi, a l'edat mitjana el consum de gel va decaure i la seva utilització es va tornar un car capritx, tan sols apte econòmicament per a la noblesa. La popularització d'aquest producte no va succeir fins a la segona meitat del segle XVI, a conseqüència de les necessitats creades per l'increment del comerç.

En els Països Catalans trobem dues cultures per a l'obtenció del fred que geogràficament corresponen a dues àrees prou diferenciades. La del sud que correspondria a la del País Valencià amb un clima més temperat, que utilitzava de matèria primera la neu caiguda en els cims de les serres Litorals i Prelitorals; i la del nord –on inclouríem les comarques del Penedès– que feien servir el gel. Aquest era més apreciat perquè té un poder frigorífic més elevat que la neu.

La manera tradicional de conservar la neu i el gel era emmagatzemant-los en un pou. Aquest acostumava a estar construït amb pedra seca i tenia forma cilíndrica. La seva coberta exterior tenia forma semi-esfèrica. Normalment aquests pous tenien diferents tipus d'obertures per facilitar les tasques de posar i treure el gel que es feia mitjançant l'ajut de corrioles. Molta part d'aquesta construcció quedava quasi del tot soterrada en el terreny per tal d'augmentar l'aïllament tèrmic.

El gel s'obtenia en dies de baixes temperatures, en basses naturals o artificials al costat mateix de la riera. Quan aquest tenia prou cos era serrat en peces anomenades pans. Després s'em-pouava, fent successives capes intercalant elements vegetals com podia ésser pinassa, fulles de boix o palla per tal d'evitar la seva compactació.

Amb l'arribada de la calor, començava l'apressada feina de desempouar i repartir aquest peculiar producte. Es transportava, normalment de nit, molt ben aïllat en les sàrries de les cavalleries per tal de perdre el mínim pes. Habitualment el seu destí era dins de la mateixa comarca, encara que el glaç català s'havia comercialitzat molt lluny. En el segle XVIII gel de la serra de l'Obac, del Moianès i del Montseny s'embarcava en el port de Barcelona en destinació a Mallorca, i del port de Mataró cap a Cadis.

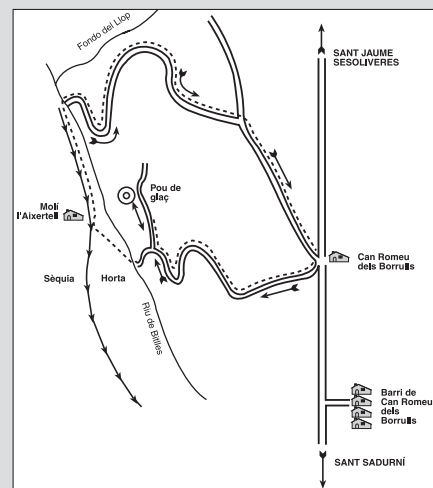
Recorregut:

Molts d'aquests pous de glaç a Catalunya tenen característiques similars. Acostumen a estar al costat d'algun curs d'aigua, a prop de centres de consum com pot ser alguna vila important i, majoritàriament, estan ubicats en la franja Litoral i Prelitoral, llocs que curiosament a l'estiu són força calorosos.

El pou de glaç de can Romeu dels Borrulls és un dels millors exemplars conservat d'aquest tipus d'arquitectura rural al Penedès. Altres pous d'aquesta activitat, com el de cal Gustems a Santa Fe i el de cal Cucurella a Cubelles, avui dia es troben molt malmesos. També a prop, però ja dins de la comarca de l'Alt Camp, cal ressaltar i és d'obligada visita el pou de Vila-rodona.

Can Romeu dels Borrulls és un petit veïnat de cases al costat mateix de la carretera BV-2242 de Sant Sadurn a Sant Jaume Sesoliveres. Aquest recorregut comença davant de la casa pairal, on trobarem dos camins: un a la dreta asfaltat i l'altre de terra a l'esquerra que és el que seguirem. Passarem a fregar un rètol de Codorniu i, entremig de les vinyes, el camí ens portarà a la part superior de la timba. Aquí el camí sobtadament canvia de direcció cap a la dreta i fent diferents giragonses va baixant entre conreus de vinyes cap al riu de Bitlles. Abans d'arribar al riu, a mà dreta surt un brac que al cap d'uns 50 m ens portarà al pou de glaç que està al costat d'un nespren. La construcció per fora té l'aparença d'una barraca de vinya i quan entrem dins podem observar les dimensions del pou, llàstima que no ens podem fer idea de la seva fondària perquè la sedimentació arriba quasi al llindar de la porta.

Tornarem enrere, per retrobar el camí per on veníem, travessarem el riu de Bitlles per un gual improvisat i seguirem per un corriol poc definit pel costat d'uns horts fins al molí de l'Aixertell. D'aquest monumental edifici seguirem pel costat de la séquia fins a trobar una resclosa natural; passarem a l'altra vessant de la riera per on el camí segueix, en direcció a la dreta, pel costat d'una vinya fins que aquest torna a guanyar alçada. En arribar a uns plans, a l'esquerra, ens queda el fondo del Llop; després el camí continua amb tendència a la dreta, per empalmar amb el camí enquitranat que seguint-lo, a la dreta, davalla cap a can Romeu dels Borrulls. Per tot aquest recorregut passarem per propietats privades amb activitat agrícola i per això cal posar el màxim respecte i atenció a no fer cap desperfete.

MUNICIPI:

Sant Sadurn d'Anoia.

DIFICULTAT:

Baixa.

HORARI:

A peu 1.30 hores.

CARTOGRAFIA:

Institut Cartogràfic de la Generalitat. Alt Penedès 1:50.000.

BIBLIOGRAFIA:

«Llocs per visitar - V. El pou de glaç de can Gustems», de Francesc Virella i Torres. Institut d'Estudis Penedesencs.
«Pou de glaç de can Romeu dels Borrulls», de Salvador Llorach i Santis. Revista *Olerdulae*, núm. 10, juny 1980.

OBSERVACIONS:

Després de pluges s'ha d'anar amb compte en travessar la riera.